

**Σημείωμα για τα Αιτήματα Ασύλου
που στηρίζονται στις Αναγκαστικού Χαρακτήρα Πολιτικές ή Νομοθεσία
Οικογενειακού Προγραμματισμού**

A. Εισαγωγή

1. Οι πολιτικές οικογενειακού προγραμματισμού είναι ένα εργαλείο που χρησιμοποιεί η κρατική εξουσία για την κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη και μπορεί να εξυπηρετούν το θεμιτό στόχο της βελτίωσης της ποιότητας της ζωής και της ευημερίας του πληθυσμού. Όπως αναφέρει ρητά η Αρχή 5 του Προγράμματος Δράσης που υιοθέτησε το 1994 η Διεθνής Διάσκεψη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη: «οι στόχοι και οι πολιτικές για τον πληθυσμό αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της πολιτισμικής, οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, κύριος στόχος της οποίας είναι η βελτίωση της ποιότητας της ζωής όλων των ανθρώπων»¹. Κατά συνέπεια, δεν υπάρχει εγγενής σχέση μεταξύ των πολιτικών οικογενειακού προγραμματισμού και της δίωξης. Είναι ευρέως αποδεκτό ότι ο οικογενειακός προγραμματισμός αποτελεί το κατάλληλο μέσο για την αντιμετώπιση των πληθυσμιακών πιέσεων, εφόσον δεν αφορά ιδιαίτερη ομάδα ή κοινότητα, αλλά εφαρμόζεται γενικά και δεν υποκρύπτει διάκριση κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας ή των πολιτικών.

2. Εξυπηρετώντας θεμιτούς κοινωνικο-οικονομικούς στόχους οι πολιτικές για τον πληθυσμό πρέπει ταυτόχρονα να είναι σύμφωνες με τα διεθνώς αναγνωρισμένα κριτήρια των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τη δικαιοσύνη και την επιβίωση εθνικών, περιφερειακών ή μειονοτικών ομάδων². Έτσι, όπως σαφώς προκύπτει από τη διατύπωση των 15 Αρχών του Προγράμματος Δράσης που συμφωνήθηκε στη Διεθνή Διάσκεψη για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη είναι αναγκαία η προσεκτική εξισορρόπηση της αναγνώρισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του δικαιώματος των κρατών στην ανάπτυξη³.

3. Τα τελευταία σαράντα χρόνια το δικαίωμα των γονέων να αποφασίζουν ελεύθερα και με υπευθυνότητα για το μέγεθος της οικογένειάς τους και το ρυθμό της γέννησης των παιδιών τους αποτελεί καθοριστική πτυχή των δικαιωμάτων αναπαραγωγής. Στη Διεθνή Διάσκεψη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου που συγκλήθηκε στην Τεχεράνη το 1968 οι συμμετέχοντες συμφώνησαν γι' αυτό το ειδικότερο ζήτημα διακηρύσσοντας ότι οι γονείς έχουν το βασικό δικαίωμα να καθορίζουν ελεύθερα και με υπευθυνότητα το μέγεθος της οικογένειάς τους και το ρυθμό γέννησης των παιδιών τους⁴. Αυτό το αναδυόμενο δικαίωμα του ανθρώπου διακήρυξε η Παγκόσμια

---

¹ International Conference on Population and Development (ICPD), 5-13 Σεπτεμβρίου 1994, Κάιρο, Αίγυπτος. Η Γενική Συνέλευση έχει επίσης αποφανθεί ότι «ο κύριος στόχος της κοινωνικής, οικονομικής και ανθρώπινης ανάπτυξης, της οποίας αναπόσπαστα μέρη είναι οι στόχοι και οι πολιτικές που αφορούν στον πληθυσμό, είναι η βελτίωση του επιπέδου και της ποιότητας της ζωής των ανθρώπων» (A/RES/39/228, 18.12.1984, meeting no. 104, par. 5).

² Παράγραφος 14 (δ) του Παγκόσμιου Προγράμματος Δράσης για τον Πληθυσμό που υιοθετήθηκε ομόφωνα από τα 137 κράτη που εκπροσωπήθηκαν στην Παγκόσμια Διάσκεψη του Ο.Η.Ε. για τον Πληθυσμό που πραγματοποιήθηκε στο Βουκουρέστι τον Αύγουστο του 1974.

³ ICPD, «Follow-up action to be taken by the United Nations: Implications of the recommendations of the International Conference on Population and Development for the work programme on population», Report of the Secretary-General, E/CN.9/1995/5, par. 9.

⁴ Η παράγραφος 16 της Διακήρυξης της Τεχεράνης ορίζει: «Η προστασία της οικογένειας και της παιδικής ηλικίας απασχολεί τη διεθνή κοινότητα. Οι γονείς έχουν το θεμελιώδες δικαίωμα να καθορίζουν το μέγεθος της οικογένειάς τους και το ρυθμό των γεννήσεων των παιδιών τους». (Συλλογή Συμβάσεων και Κειμένων Διεθνούς Δικαίου

Διάσκεψη Πληθυσμού που συγκλήθηκε στο Βουκουρέστι το 1974⁵ και στη συνέχεια αποτύπωσε σε κανόνα δικαίου η Σύμβαση του 1979 για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών στο άρθρο 16 παρ. 1 εδ. ε' το οποίο ορίζει⁶:

Τα κράτη μέλη θα λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών σε όλα τα ζητήματα που αφορούν τον γάμο και τις οικογενειακές σχέσεις και ειδικότερα θα διασφαλίζουν, με βάση την ισότητα ανδρών και γυναικών ... τα ίδια δικαιώματα να αποφασίζουν ελεύθερα και υπεύθυνα για τον αριθμό και τα χρονικά διαστήματα που θα φέρουν στον κόσμο τα παιδιά τους και το δικαίωμά τους για πληροφόρηση, μόρφωση και λήψη των μέσων που θα τις καταστήσουν ικανές να ασκήσουν αυτά τα δικαιώματα.

4. Ενδέχεται όμως να συγκρούεται το δικαίωμα των ανθρώπων να αποφασίζουν ελεύθερα και με υπευθυνότητα για τον αριθμό και το ρυθμό γέννησης των παιδιών τους με την κρατική εξουσία που εφαρμόζει οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές για την κοινή ευημερία του πληθυσμού μέσω των πολιτικών ελέγχου της πληθυσμιακής ανάπτυξης. Στις καταστάσεις αυτές, είναι αναγκαίο να αξιολογηθεί εάν το κράτος, υιοθετώντας τους κοινωνικο-οικονομικούς στόχους, μπορεί θεμιτά να περιορίζει την ικανότητα του ατόμου να ασκεί αυτό το δικαίωμά του και εάν να σε ποιο βαθμό αφού αυτή η επέμβαση δεν πρέπει να είναι δυσανάλογη του επιδιωκόμενου θεμιτού σκοπού.

5. Σε αυτό το πλαίσιο, έχει ευρέως αναγνωρισθεί ότι η εφαρμογή των πολιτικών οικογενειακού προγραμματισμού δεν πρέπει να είναι ούτε υποχρεωτική ούτε καταναγκαστική. Για παράδειγμα, ερμηνεύοντας το άρθρο 23 του Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων⁷, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφέρει στο Γενικό Σχόλιο Νο. 19: «... Οι πολιτικές οικογενειακού προγραμματισμού που υιοθετούν τα κράτη μέλη πρέπει να είναι σύμφωνες με τις διατάξεις του Συμφώνου και ειδικότερα δεν πρέπει να υποκρύπτουν διακριτική μεταχείριση ή να είναι η εφαρμογή τους υποχρεωτική...»⁸. Τη θέση αυτή επαναβεβαιώνει το Πρόγραμμα Δράσης της Διεθνούς Διάσκεψης για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη το οποίο μεταξύ άλλων αναφέρει: «Τα προγράμματα φροντίδας της αναπαραγωγικής υγείας πρέπει να παρέχουν το ευρύτερο δυνατό φάσμα υπηρεσιών χωρίς καμιά μορφή εξαναγκασμού. Όλα τα ζευγάρια και τα άτομα έχουν το θεμελιώδες δικαίωμα να αποφασίζουν ελεύθερα και με υπευθυνότητα για τον αριθμό και το ρυθμό γέννησης των παιδιών τους καθώς και το δικαίωμα σε πληροφόρηση, μόρφωση και λήψη των

Αναφορικά με τους Πρόσφυγες και του Εκτοπισμένους Πληθυσμούς, Τόμος Ι, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 1996, σελ. 185-189).

⁵ Όλα τα ζευγάρια και όλα τα άτομα έχουν το θεμελιώδες δικαίωμα να αποφασίζουν ελεύθερα και με υπευθυνότητα για τον αριθμό και το ρυθμό γέννησης των παιδιών τους και το δικαίωμα σε πληροφόρηση, μόρφωση και λήψη μέσων για το σκοπό αυτό. Η ευθύνη των ζευγαριών και των ατόμων κατά την άσκηση αυτού του δικαιώματος αφορά στις ανάγκες της διαβίωσής τους και σ' αυτές των παιδιών που θα αποκτήσουν καθώς και στις ευθύνες τους έναντι της κοινωνίας (Αρχή 14 στ του Παγκόσμιου Σχεδίου Δράσης για τον Πληθυσμό).

⁶ Ν. 1342/1983 (ΦΕΚ 39, τ. Α').

⁷ Το άρθρο 23 παρ. 2 του Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων (Ν. 2462/1997 – ΦΕΚ 25, τ. Α') καθώς και το άρθρο 16 παρ. 1 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναγνωρίζουν το δικαίωμα των αντρών και των γυναικών να παντρεύονται σε ηλικία γάμου και να δημιουργούν οικογένεια.

⁸ Γενικό Σχόλιο Νο. 19 της Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που αφορά στην προστασία της οικογένειας, το δικαίωμα στο γάμο και ισότητα των συζύγων (άρθρο 23), 27.7.1990. Ερμηνεύοντας την εφαρμογή του άρθρου 23 της Σύμβασης η Επιτροπή εκτιμά: «5. Το δικαίωμα του καθένα να δημιουργεί οικογένεια περιλαμβάνει κατ' αρχήν τη δυνατότητα αναπαραγωγής και συμβίωσης. Οι πολιτικές οικογενειακού προγραμματισμού που υιοθετούν τα κράτη θα πρέπει να είναι σύμφωνες με τις διατάξεις του Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και ειδικότερα να μην προβλέπουν διακριτική μεταχείριση ή να μην είναι αναγκαστικού χαρακτήρα. Όμοια, η δυνατότητα της συμβίωσης προϋποθέτει την υιοθέτηση των κατάλληλων μέτρων τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο συνεργασίας με άλλα κράτη, ανάλογα με την περίπτωση, ώστε να διασφαλίζεται η ενότητα ή η συνένωση των οικογενειών, ειδικότερα όταν τα μέλη τους ζουν χωριστά για πολιτικούς, οικονομικούς ή άλλους λόγους».

μέσων που απαιτούνται για το σκοπό αυτό»⁹. Επίσης, ορίζει ότι «... Η αρχή της ενημερωμένης ελεύθερης επιλογής είναι ουσιαστικής σημασίας για τη μακροπρόθεσμη επιτυχία των προγραμμάτων οικογενειακού προγραμματισμού. Οιαδήποτε μορφή εξαναγκασμού δεν έχει λόγο ύπαρξης»¹⁰.

6. Ενόψει των ανωτέρω, οι αναγκαστικού χαρακτήρα νόμοι και πολιτικές οικογενειακού προγραμματισμού που καθορίζουν τον αριθμό των παιδιών που μπορούν να αποκτήσουν οι γονείς και / ή προβλέπουν διοικητικά μέτρα ή κυρώσεις για την προαγωγή της συμμόρφωσης ή ποινές για τους παραβάτες αντιβαίνουν στα διεθνή κριτήρια προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

7. Επιπρόσθετα, τόσο τα μέσα όσο και οι μέθοδοι που εφαρμόζονται για την υλοποίηση των νόμων ή των πολιτικών οικογενειακού προγραμματισμού καθώς και οι κυρώσεις που επιβάλλονται στις περιπτώσεις παραβίασής τους μπορεί να αποτελούν σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου και άρα δίωξη.

8. Με βάση το σκεπτικό ότι οι αναγκαστικού χαρακτήρα μορφές οικογενειακού προγραμματισμού συνιστούν παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, το παρόν Σημείωμα έχει σκοπό να παράσχει κατευθυντήριες οδηγίες για την αξιολόγηση των αιτημάτων άσυλου που στηρίζονται σε φόβο δίωξης που προέρχεται από την αντίθεση ή τη μη συμμόρφωση με πολιτικές οικογενειακού προγραμματισμού αναγκαστικού χαρακτήρα, ειδικότερα στις περιπτώσεις έμπρακτης αντίθεσης στην εξαναγκασμένη στείρωση ή έκτρωση εμβρύου που συνελήφθη εκτός των ορίων του ανώτατου αριθμού παιδιών που επιτρέπεται ανά οικογένεια. Τα δύο ζητήματα κλειδιά που θα εξεταστούν είναι το όριο στο οποίο η βλάβη που φοβάται ο αιτών άσυλο συνιστά δίωξη και η σχέση με έναν ή περισσότερους από τους πέντε λόγους φόβου δίωξης που περιλαμβάνει η Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.

B. Βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης

Διωκτικές νομοθεσίες και πολιτικές

9. Όπως προαναφέρθηκε ο θεμιτός κοινωνικο-οικονομικός και δημογραφικός στόχος της νομοθεσίας ή της πολιτικής οικογενειακού προγραμματισμού δεν υπερτερεί του δικαιώματος του ατόμου να δημιουργεί οικογένεια και να αποφασίζει ελεύθερα και με υπευθυνότητα για τον αριθμό και το ρυθμό γέννησης των παιδιών του. Κατά συνέπεια, η επέμβαση στο δικαίωμα αυτό, όπως αντιμετωπίζεται από τις αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσίες ή πολιτικές οικογενειακού προγραμματισμού είναι δυσανάλογη και μη δικαιολογημένη. Δεν είναι κατ' ανάγκη εγγενώς διωκτική η υποχρεωτική εφαρμογή της νομοθεσίας ή της πολιτικής του οικογενειακού προγραμματι-

---

⁹ Βλέπε Αρχή 8.

¹⁰ ICPD, Πρόγραμμα Δράσης, Κεφάλαιο VII, Τμήμα Β για τον Οικογενειακό Προγραμματισμό, παρ. 7.12. Βλέπε επίσης Κεφάλαιο VII, Τμήμα Α για τα Δικαιώματα Αναπαραγωγής, παρ. 7. 2, όπου αναφέρεται:

Το δικαίωμα αναπαραγωγής εμπεριέχει ορισμένα ατομικά δικαιώματα που έχουν ήδη αναγνωριστεί στις εθνικές νομοθεσίες, στα διεθνή κείμενα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και σε άλλα ομόφωνα υιοθετηθέντα κείμενα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Αυτά τα δικαιώματα στηρίζονται στην αναγνώριση του θεμελιώδους δικαιώματος όλων των ζευγαριών και των ατόμων να αποφασίζουν ελεύθερα και με υπευθυνότητα τον αριθμό και το ρυθμό γέννησης των παιδιών τους και του δικαιώματός τους σε ενημέρωση, μόρφωση και λήψη των μέσων που απαιτούνται για το σκοπό αυτό καθώς και του δικαιώματος επίτευξης του ανώτερου επιπέδου σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας. Επίσης περιλαμβάνει το δικαίωμα κάθε ατόμου να αποφασίζει για την αναπαραγωγή απαλλαγμένο από διακρίσεις, εξαναγκασμό και βία κατά τα οριζόμενα στα κείμενα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Κατά την άσκηση του δικαιώματος αυτού καθένας πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες διαβίωσής του και αυτές των παιδιών που θα αποκτήσει καθώς και τις ευθύνες του έναντι της κοινωνίας. Η προαγωγή της υπεύθυνης άσκησης αυτών των δικαιωμάτων από όλους πρέπει να είναι το θεμέλιο των κυβερνητικών και κοινοτικών πολιτικών και προγραμμάτων στον τομέα της αναπαραγωγικής υγείας, συμπεριλαμβανομένου του οικογενειακού προγραμματισμού...

σμού που δεν είναι σύμφωνη με τα αποδεκτά κριτήρια των δικαιωμάτων του ανθρώπου αφού δίωξη κατά την έννοια της Σύμβασης για το Καθεστώς των Προσφύγων συνιστά μόνον η σοβαρή βλάβη που οφείλεται σε παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Όπως σε όλες τις περιπτώσεις όπου ο αιτών άσυλο ισχυρίζεται φόβο δίωξης λόγω της ισχύος νόμου γενικής εφαρμογής πρέπει να αποδειχθεί ότι ο φόβος δίωξης οφείλεται σ' αυτόν το νόμο. Για παράδειγμα, δεν μπορεί να επικαλεστεί δίωξη όταν ο διωκτικός νόμος ισχύει αλλά δεν εφαρμόζεται¹¹. Επίσης, εάν κάποιος δεν μπορεί να αποκτήσει παιδιά για ιατρικούς λόγους, δεν μπορεί να αποδείξει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης αφού δεν είναι σε θέση να παραβιάσει την αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσία οικογενειακού προγραμματισμού.

10. Ο νόμος ή η πολιτική που περιορίζουν το δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας ή το δικαίωμα να αποφασίζει ο καθένας ελεύθερα και με υπευθυνότητα για τον αριθμό και το ρυθμό γέννησης των παιδιών του μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι διωκτικής φύσης όταν ο αιτών άσυλο έχει ισχυρές πολιτικές ή θρησκευτικές πεποιθήσεις, που δεν μπορεί να αγνοήσει γιατί η ζωή του θα είναι ανυπόφορη¹². Κατ' ανάγκη η αξιολόγηση του υποκειμενικού στοιχείου του ορισμού του πρόσφυγα προϋποθέτει την αξιολόγηση της προσωπικότητας του συγκεκριμένου αιτούντα άσυλο¹³. Για παράδειγμα, για να αποφύγει τη δίωξη μπορεί να υπομείνει ανυπόφορη πνευματική αγωνία και βλάβη ο αιτών άσυλο, που έχει ισχυρές θρησκευτικές πεποιθήσεις ή του οποίου η θρησκεία απαγορεύει τον οικογενειακό προγραμματισμό, εάν αναγκαστεί να συμμορφωθεί με τη νομοθεσία ή την πολιτική του οικογενειακού προγραμματισμού, όπως με τη χρήση αντισυλληπτικών μέσων. Η συμμόρφωση, με την έννοια της μη απόκτησης παιδιών πέραν των επιτρεπομένων, μπορεί να μην είναι σωματικά βλαβερή ή επίπονη, αλλά να είναι τόσο ασυμβίβαστη με τις βαθύτερες πεποιθήσεις του ατόμου ώστε να αποτελεί δίωξη¹⁴.

11. Όμως, η αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσία ή πολιτική οικογενειακού προγραμματισμού που επιβάλλει την έκτρωση ή τη στείρωση ως μεθόδους υλοποίησης θεωρείται πάντα ως εγγενώς διωκτική ενόψει των σοβαρών παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου που υποφέρει κάθε άτομο που υπόκειται σ' αυτά τα μέτρα. Η εξαναγκασμένη έκτρωση ή στείρωση παραβιάζουν τη σωματική ακεραιότητα ή την ασφάλεια του ατόμου και μπορεί κάλλιστα, σε κάποιες περιπτώσεις, να συνιστούν απειλή για τη ζωή, για παράδειγμα όταν η έκτρωση πραγματοποιείται

---

¹¹ «Ερμηνεία της δίωξης λόγω γένους στα πλαίσια εφαρμογής του άρθρου 1 (Α) 2 της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων», Κατευθυντήριες Οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες δημοσιευμένες επίσης σε ΕΔΠΑ 2002, σελ. 63. Ειδικότερα στην παράγραφο 10 του εγγράφου αυτού αναφέρεται: «Στο πλαίσιο της αξιολόγησης των αιτήσεων ασύλου που στηρίζονται στο φόβο δίωξης λόγω γένους καθοριστικής σημασίας είναι ο **χαρακτηρισμός αυτού καθ'αυτού του νόμου ως διωκτικού** ειδικά επειδή η νομοθεσία μπορεί να προέρχεται από παραδοσιακούς ή πολιτισμικούς κανόνες και πρακτικές που δεν συμφωνούν κατ' ανάγκη με τα διεθνή πρότυπα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όμως, όπως σε όλες τις περιπτώσεις, ο αιτών άσυλο πρέπει να αποδείξει ότι ο βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης προέρχεται από την εφαρμογή αυτού του νόμου. Για παράδειγμα οι προαναφερόμενες σκέψεις δεν αφορούν αιτούντες άσυλο που κατάγονται από χώρες όπου ο διωκτικός νόμος αν και ισχύει δεν εφαρμόζεται».

¹² «40. Κάθε αξιολόγηση του υποκειμενικού στοιχείου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την εκτίμηση της προσωπικότητας του αιτούντος δεδομένου ότι οι ψυχολογικές αντιδράσεις διαφόρων ανθρώπων υπό τις ίδιες συνθήκες μπορεί να μην είναι όμοιες. Ενδέχεται ένα πρόσωπο να έχει ισχυρές πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις, που η τυχόν παράβλεψή τους θα καθιστούσε τη ζωή του ανυπόφορη. Άλλο πρόσωπο μπορεί όμως να μην έχει τόσο ισχυρές πεποιθήσεις. Ένα πρόσωπο μπορεί να λάβει μια παρορμητική απόφαση να δραπετεύσει, ενώ ένα άλλο να προσχεδιάσει προσεκτικά την αναχώρησή του». *Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων*, Έκδοση Ύπατης Αρμοστείας ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 2004, σελ. 15.

¹³ Ibid.

¹⁴ «Gender related persecution: An analysis of recent trends», prepared by UNHCR Division (now Department) of International Protection in connection with a symposium on gender based persecution, Geneva 1996, p. 97, referring to *Fatin v. Immigration and Naturalization Service*, US Court of Appeals Third Circuit, 20.12.1993, at 1242.

σε προχωρημένο στάδιο της κύησης. Οι επιβλαβείς σωματικές και ψυχολογικές συνέπειες αυτών των μέτρων οικογενειακού προγραμματισμού έχουν ευρέως αναγνωριστεί σε διεθνή fora.

12. Για παράδειγμα, η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών αναφέρει ότι «η εξαναγκασμένη στείρωση ή έκτρωση πλήττει επικίνδυνα τη σωματική και πνευματική υγεία των γυναικών...¹⁵» και ότι «... τα συμβαλλόμενα κράτη δεν πρέπει να επιτρέπουν μορφές εξαναγκασμού, όπως είναι η μη συναινετική στείρωση... που παραβιάζει το δικαίωμα των γυναικών να συγκατατίθενται σ' αυτήν αφού πρώτα ενημερωθούν και να απολαμβάνουν αξιοπρεπή μεταχείριση¹⁶». Επιπλέον, κατά τις διαπραγματεύσεις που οδήγησαν στην υιοθέτηση της Διακήρυξης του 1993 για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών αναφέρθηκε ότι η εξαναγκασμένη έκτρωση και στείρωση συνιστούν δύο μορφές σεξουαλικής κακομεταχείρισης των γυναικών¹⁷. Το Σχέδιο Δράσης του Πεκίνου που υιοθετήθηκε το 1995 ορίζει τη «βία κατά των γυναικών» ως «κάθε πράξη βίας που στηρίζεται στο γένος και καταλήγει ή είναι πιθανό να καταλήξει σε σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή ταλαιπωρία των γυναικών, συμπεριλαμβανομένων των απειλών για τη διενέργεια παρόμοιων πράξεων, του εξαναγκασμού ή της αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας, που μπορεί να εκδηλώνεται στη δημόσια ή στην ιδιωτική ζωή» και περιέλαβε μεταξύ αυτών των πράξεων «την εξαναγκασμένη στείρωση και έκτρωση, την υποχρεωτική/εξαναγκασμένη χρήση αντισυλληπτικών μεθόδων, τη θανάτωση θηλέων βρεφών και την προγεννητική επιλογή φύλου»¹⁸. Επίσης, η Διακήρυξη του Πεκίνου αναγνώρισε ρητά και επαναβεβαίωσε το θεμελιώδες δικαίωμα κάθε γυναίκας να ελέγχει όλες τις πτυχές της υγείας της, ιδιαίτερα τη γονιμότητά της¹⁹.

13. Η υποχρεωτική έκτρωση ή στείρωση μπορεί επίσης να συνιστά βασανιστήρια, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, που ισοδυναμεί με δίωξη. Έτσι, η Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου εκτιμά ότι «προκειμένου να αξιολογηθεί η συμμόρφωση με το άρθρο 7 του Συμφώνου ... τα κράτη μέλη υποχρεούνται να παρέχουν στην Επιτροπή πληροφορίες για τα μέτρα που υιοθετούν για να αποτρέπουν την εξαναγκασμένη έκτρωση ή στείρωση...»²⁰.

---

¹⁵ *General Recommendation No. 19, 11th session, 1992 της Επιτροπής του άρθρου 17 της Σύμβασης για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων σε Βάρος των Γυναικών.* Ερμηνεύοντας τα άρθρα 5 και 16 της Σύμβασης υπό τον τίτλο «Βία κατά των Γυναικών» η Επιτροπή εκτιμά ότι: «22. Η εξαναγκασμένη στείρωση ή έκτρωση πλήττει τη σωματική και πνευματική υγεία των γυναικών και παραβιάζει το δικαίωμά τους να αποφασίζουν για τον αριθμό και το ρυθμό γέννησης των παιδιών τους».

¹⁶ *General Recommendation No. 24, 20th session, 1999 της Επιτροπής του άρθρου 17 της Σύμβασης για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων σε Βάρος των Γυναικών.* Ερμηνεύοντας την εφαρμογή του άρθρου 12 της Σύμβασης (γυναίκες και υγεία) η Επιτροπή εκτιμά: «22. Τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται επίσης να λάβουν μέτρα που διασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση των γυναικών στις υπηρεσίες φροντίδας της υγείας, για παράδειγμα φροντίζοντας να παρέχονται σε αποδεκτές για τις γυναίκες συνθήκες. Αποδεκτές για τις γυναίκες υπηρεσίες φροντίδας της υγείας σημαίνουν ότι η γυναίκα συγκατατίθενται με ελεύθερη βούληση αφού ενημερωθεί, απολαμβάνει το σεβασμό της αξιοπρέπειάς της και την εγγύηση της εχεμύθειας και λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες της και τις προσδοκίες της. Τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να απαγορεύουν μορφές εξαναγκασμού, όπως είναι η «υποχρεωτική» στείρωση, ο υποχρεωτικός ιατρικός έλεγχος για σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα ή ο υποχρεωτικός έλεγχος κύησης, ως προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος απασχόλησης, γιατί παραβιάζουν το δικαίωμα των γυναικών να συγκατατίθενται αφού πρώτα ενημερωθούν καθώς και την αξιοπρέπειά τους».

¹⁷ Απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε., 48/104, 20.12.1993.

¹⁸ Beijing Platform for Action, Strategic Objectives and Actions, Violence against Women, paras. 113 and 115.

¹⁹ Beijing Declaration, para. 17.

²⁰ *Γενικό Σχόλιο, No. 28 που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στις 29.3.2000 και αφορά στην ερμηνεία του άρθρου 7 του Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων:* «Κανένας δεν υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία. Ειδικότερα, κανένας δεν υποβάλλεται χωρίς την ελεύθερη συγκατάθεσή του σε ιατρικά ή επιστημονικά πειράματα». «11. Για να αξιολογηθεί η συμμόρφωση με το άρθρο 7 του Συμφώνου καθώς και με το άρθρο 24 που επιβάλλει ειδική προστασία των παιδιών, πρέπει να γνωστοποιούνται στην Επιτροπή πληροφορίες για την εθνική νομοθεσία και την πρακτική που αφορούν στην ενδο-οικογενειακή ή σε άλλες μορφές βίας κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένου του βιασμού. Επί-

14. Άρα, η εφαρμογή των αναγκαστικού χαρακτήρα πολιτικών οικογενειακού προγραμματισμού με έκτρωση ή στείρωση που προβλέπει η νομοθεσία παραβιάζει σοβαρά θεμελιώδη ατομικά ανθρώπινα δικαιώματα. Κατά συνέπεια είναι εγγενώς διωκτικοί οι νόμοι που προβλέπουν την εφαρμογή παρόμοιων μέτρων ως μέσων υλοποίησης των πολιτικών οικογενειακού προγραμματισμού. Όταν εφαρμόζονται παραβιάζουν τα δικαιώματα του ανθρώπου και η παραβίαση αυτή συνιστά δίωξη.

Μέθοδοι εφαρμογής των αναγκαστικού χαρακτήρα νόμων ή πολιτικών οικογενειακού προγραμματισμού και ποινές, κυρώσεις ή διακριτική μεταχείριση που επιβάλλονται λόγω μη συμμόρφωσης

Γονείς

15. Τα όρια της δίωξης και της τιμωρίας για αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου και η δίωξη κατά την έννοια της Σύμβασης για το Καθεστώς των Προσφύγων μπορεί να είναι δυσδιάκριτα, όταν επιβάλλεται σε κάποιον υπερβολική τιμωρία ή όταν αντιμετωπίζει την ποινική δίωξη για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στον ορισμό του πρόσφυγα ή όταν εκτός από το φόβο της άσκησης ποινικής δίωξης ή της επιβολής της τιμωρίας έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης, για παράδειγμα λόγω της εφαρμογής μέτρων διακριτικής μεταχείρισης²¹.

16. Όπως προαναφέρεται η αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσία ή πολιτική οικογενειακού προγραμματισμού που περιορίζει το δικαίωμα του ατόμου να δημιουργεί οικογένεια και να αποφασίζει ελεύθερα και με υπευθυνότητα για τον αριθμό και το ρυθμό γέννησης των παιδιών του δεν είναι σύμφωνη με τα διεθνή κριτήρια²² παρά το θεμιτό κοινωνικό σκοπό που επιδιώκει. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με τα κριτήρια του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του ποι-

---

σης είναι απαραίτητο να γνωρίζει εάν το συμβαλλόμενο κράτος διασφαλίζει για τις γυναίκες που είναι θύματα βιασμού ασφαλείς συνθήκες έκτρωσης. Τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται επίσης να ενημερώνουν την Επιτροπή για τα μέτρα που υιοθετούν για την πρόληψη της εξαναγκασμένης έκτρωσης ή στείρωσης. Τα συμβαλλόμενα κράτη στα οποία επιτρέπεται η κλειτοριδεκτομή πρέπει να ενημερώνουν την Επιτροπή για τη συχνότητα του φαινομένου και για τα μέτρα που υιοθετούν για την εξαφάνισή του. Οι πληροφορίες που παρέχουν τα συμβαλλόμενα κράτη για τα προαναφερόμενα ζητήματα πρέπει να περιλαμβάνουν τα μέτρα προστασίας που υιοθετούν, συμπεριλαμβανομένων ενδίκων μέσων που δικαιούνται να ασκούν οι γυναίκες όταν παραβιάζονται τα δικαιώματά τους που εγγυάται το άρθρο 7».

²¹ «57. Η ανωτέρω διάκριση μπορεί ωστόσο περιστασιακά να αποβαίνει λιγότερο σαφής. Εν πρώτοις, είναι δυνατόν ο ένοχος κάποιας παράβασης κοινού νόμου να υπόκειται σε υπερβολικά αυστηρή ποινή, η οποία μπορεί να καταλήγει σε δίωξη σύμφωνα με την έννοια του ορισμού. Ακόμη, η ποινική δίωξη για κάποιον από τους λόγους που αναφέρονται στον ορισμό (π.χ. λόγω της «παράνομης θρησκευτικής κατήχησης που έγινε σε ένα παιδί) μπορεί καθεαυτή να συνιστά δίωξη. 58. Κατά δεύτερο λόγο, είναι δυνατό να παρουσιασθούν περιπτώσεις όπου ένα πρόσωπο, εκτός από το φόβο της εναντίον του άσκησης ποινικής δίωξης ή της τιμωρίας για κάποιο έγκλημα του κοινού ποινικού δικαίου, να έχει και «δεδικαιολογημένο φόβο διώξεως». Στις περιπτώσεις αυτές το εν λόγω πρόσωπο είναι πρόσφυγας. Πάντως, μπορεί να είναι αναγκαίο να εξετασθεί, εάν το συγκεκριμένο έγκλημα δεν είναι τόσο σοβαρό ώστε να οδηγεί τον αιτούντα στο πεδίο εφαρμογής κάποιας από τις ρήτρες αποκλεισμού». *Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων*, Έκδοση Ύπατης Αρμοστείας ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 2004, σελ. 19.

²² Ibid. Η παράγραφος 59 του *Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων* αναφέρει: «Για να αποφανθεί κανείς εάν η ποινική δίωξη συνιστά δίωξη, είναι αναγκαίο να ανατρέξει και στη νομοθεσία της συγκεκριμένης πολιτείας, διότι είναι ενδεχόμενο ορισμένοι κανόνες της να μην ευθυγραμμίζονται με τις κρατούσες αντιλήψεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα». Η παράγραφος 60 του *Εγχειριδίου* αναφέρει: «Σε παρόμοιες περιπτώσεις, εξαιτίας της προφανούς δυσχέρειας που παρουσιάζει η αξιολόγηση της νομοθεσίας μιας άλλης πολιτείας, οι εθνικές αρχές πρέπει συχνά να λαμβάνουν ενδεχομένως αποφάσεις με γνώμονα τη δική τους νομοθεσία. Χρήσιμο επιπλέον βοήθημα αποτελούν οι αρχές που έχουν διατυπωθεί στα διάφορα διεθνή κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ιδιαίτερα δε στα Διεθνή Σύμφωνα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα που περιλαμβάνουν δεσμεύσεις για τα κράτη – μέρη και στα οποία έχουν προσχωρήσει πολλά από τα κράτη – μέρη της Σύμβασης του 1951». *Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων*, Έκδοση Ύπατης Αρμοστείας ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 2004, σελ. 19.

νικού δικαίου κάθε τιμωρία που επιβάλλεται για την παραβίαση παρόμοιου νόμου ή παρόμοιας πολιτικής θεωρείται υπερβολική για το διαπραχθέν αδίκημα. Όμως, δεν θεωρείται κατ' ανάγκη διωκτική κάθε τιμωρία που κρίνεται υπερβολική σύμφωνα με τα κριτήρια του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του ποινικού δικαίου, αφού για να συνιστούν δίωξη πρέπει να είναι σοβαρές για τον ενδιαφερόμενο οι συνέπειες της προβλεπόμενης τιμωρίας.

17. Όπως προαναφέρθηκε, τα μέτρα και οι κυρώσεις που επιβάλλονται δυνάμει της αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσίας οικογενειακού προγραμματισμού που εφαρμόζεται με την εξαναγκασμένη στείρωση ή έκτρωση ή οι κυρώσεις που επιβάλλονται λόγω της παράλειψης συμμόρφωσης με παρόμοια νομοθεσία ή πολιτικές καταλήγουν σε σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου και οι συνέπειές τους συνιστούν δίωξη. Σε αυτό το πλαίσιο υπενθυμίζεται ότι μπορεί κάποιο κράτος να έχει απαγορεύσει μια διωκτική πρακτική (για παράδειγμα την εξαναγκασμένη στείρωση) αλλά να συνεχίζει να την αντιπαρέρχεται ή να την ανέχεται ή να αδυνατεί να σταματήσει αποτελεσματικά την πρακτική αυτή με συνέπεια να συνεχίζει την εφαρμογή της διωκτικής πρακτικής. Άρα, η ισχύς νόμου που απαγορεύει ή καταργεί κάποιες διωκτικές πρακτικές δεν είναι καθεαυτή επαρκές στοιχείο για τον καθορισμό της βασιμότητας του αιτήματος ασύλου²³.

18. Ενώ οι ποινικές κυρώσεις, όπως είναι η φυλάκιση ή η κράτηση, δεν θεωρούνται υπερβολική τιμωρία για ορισμένους τύπους αδικημάτων μπορεί να κριθούν υπερβολικές, κατά τα προαναφερόμενα, όταν πρόκειται για το αδίκημα της σύλληψης παιδιού πέραν των ποσοστώσεων που επιτρέπει η αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσία ή πολιτική οικογενειακού προγραμματισμού ακόμα και στις περιπτώσεις όπου η περίοδος της φυλάκισης δεν θεωρείται μακροχρόνια ή απάνθρωπη. Προκειμένου να καθορισθεί εάν πρόκειται για δίωξη πρέπει να αξιολογηθούν οι συνέπειες της ποινικής κύρωσης για τον συγκεκριμένο αιτούντα άσυλο υπό το φως της φύσης και της έκτασης της τιμωρίας. Σαφώς, πιο ακραίες μορφές τιμωρίας, όπως είναι η «επιμόρφωση σε στρατόπεδα εργασίας²⁴» συνιστούν σε κάθε περίπτωση δίωξη για τον ενδιαφερόμενο αιτούντα άσυλο.

19. Σημειώνεται ότι η ποινική δίωξη για έναν από τους λόγους φόβου δίωξης που αναφέρονται στον ορισμό του πρόσφυγα μπορεί να συνιστά δίωξη²⁵. Εξετάζοντας τις διάφορες ιδιαίτερες κοινωνικές ομάδες που μπορεί να υπάρξουν, συνιστά δίωξη η ποινική δίωξη της οποίας δικαιολογητική βάση είναι η άσκηση του δικαιώματος κάθε ατόμου να δημιουργεί οικογένεια και να αποφασίζει ελεύθερα και με υπευθυνότητα για τον αριθμό και το ρυθμό γέννησης των παιδιών του.

20. Υπάγονται στην έννοια της δίωξης του ορισμού του πρόσφυγα κάποιες διοικητικές ή οικονομικές κυρώσεις που επιβάλλονται στις περιπτώσεις παραβίασης της αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσίας ή πολιτικής οικογενειακού προγραμματισμού. Μεταξύ των κυρώσεων που έχουν επιβληθεί για παραβίαση της αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσίας ή πολιτικής οικογενειακού προγραμματισμού είναι τα υψηλά πρόστιμα (που συχνά υπερβαίνουν το ύψους του ετήσιου μισθού), συμπεριλαμβανομένων των τελών κοινωνικής αποζημίωσης, της άρνησης παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, του υποβιβασμού στο χώρο εργασίας και άλλες διοικητικές τιμωρίες που συχνά καταλήγουν στην απώλεια της θέσης εργασίας καθώς και στην κατάσχεση ή καταστροφή των

---

²³ «Ερμηνεία της δίωξης λόγω γένους στα πλαίσια εφαρμογής του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης για το Καθεστώς των Προσφύγων». Κατευθυντήριες Οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (βλ. ανωτέρω 11). Ειδικότερα, στην παράγραφο 11 του εγγράφου αυτού αναφέρεται: «Ενδέχεται το ενδιαφερόμενο κράτος να αντιπαρέρχεται ή να ανέχεται ή να μην μπορεί να σταματήσει αποτελεσματικά μια **διωκτική πρακτική** (για παράδειγμα την κλειτοριδεκτομή) **την οποία όμως έχει απαγορεύσει**. Σε αυτές τις περιπτώσεις η πρακτική συνεχίζει να αποτελεί δίωξη. Η υιοθέτηση νομοθεσίας που απαγορεύει ή καταγγέλλει κάποιες διωκτικές πρακτικές δεν επαρκεί για την αξιολόγηση ως ανίσχυρου του περί ασύλου ισχυρισμού».

²⁴ Amnesty International news release, 7.1.2005.

²⁵ Βλέπε ανωτέρω, υποσημείωση 21.

οικιών ή της προσωπικής περιουσίας των ενδιαφερομένων από τις τοπικές αρχές. Όπως προαναφέρθηκε για τις ποινικές κυρώσεις προκειμένου να καθοριστεί αν συνιστούν δίωξη οι οικονομικές ή διοικητικές κυρώσεις – ακόμα και όταν θεωρούνται υπερβολικές κατά το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου – που επιβάλλονται για παρόμοια αδικήματα είναι αναγκαίο να αξιολογηθούν οι συνέπειες της συγκεκριμένης κύρωσης για τον ενδιαφερόμενο αιτούντα άσυλο λαμβάνοντας υπόψη ότι αναγνωρίζεται ως φορέας άσκησης των συγκεκριμένων παραβιαζόμενων δικαιωμάτων. Για παράδειγμα, οι συνέπειες του προστίμου της κοινωνικής αποζημίωσης για μια οικογένεια μπορεί να είναι ιδιαίτερα σοβαρές και να συνιστούν για παράδειγμα απειλή κατά της ζωής ή της ελευθερίας των ενδιαφερομένων ή να περιορίζουν σοβαρά την ικανότητα των παιδιών να απολαμβάνουν το δικαίωμά τους στην εκπαίδευση, ενώ οι συνέπειες παρόμοιου μέτρου για μια άλλη οικογένεια να είναι λιγότερο σοβαρές.

21. Τα μέτρα *διακριτικής μεταχείρισης*, όπως είναι η περιορισμένη πρόσβαση στο δικαίωμα στην απασχόληση μπορεί επίσης να συνιστούν δίωξη όταν έχουν κατ' ουσίαν ζημιογόνες συνέπειες για τον ενδιαφερόμενο (για παράδειγμα περιορίζουν σημαντικά το δικαίωμά του να κερδίζει τα προς το ζην²⁶) ή όταν δημιουργούν «αίσθημα φόβου και ανασφάλειας» για το «μέλλον» του ενδιαφερόμενου και της οικογένειάς του²⁷. Για παράδειγμα, διάφορα μέτρα δυσμενούς διάκρισης που επιβάλλονται στους ενδιαφερόμενους λόγω της αντίθεσής τους ή της μη συμμόρφωσής τους με την αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσία οικογενειακού προγραμματισμού μπορεί να παραβιάζουν το δικαίωμά τους να απολαμβάνουν δίκαιους και ευνοϊκούς όρους εργασίας²⁸, κατάλληλο επίπεδο διαβίωσης συμπεριλαμβανομένων της τροφής, της ένδυσης και της στέγης, την ελευθερία τους από τις αυθαίρετες και παράνομες παρενοχλήσεις της ιδιωτικής ζωής, της οικογένειας, της οικίας ή της αλληλογραφίας και από τις παράνομες επιθέσεις κατά της τιμής και της υπόληψης²⁹ καθώς και το δικαίωμά τους να μην στερούνται αυθαίρετα την περιουσία τους³⁰. Για να καθοριστεί αν οι συνέπειες της μεταχείρισης αυτής συνιστούν δίωξη πρέπει να αξιολογηθούν οι επιπτώσεις των παραβιάσεων αυτών για τον συγκεκριμένο αιτούντα άσυλο.

22. Αλλά ακόμα και όταν τα ειδικότερα μέτρα δεν συνιστούν καθεαυτά δίωξη, είναι δυνατόν να ισοδυναμούν με δίωξη σε συνδυασμό με άλλους αρνητικούς παράγοντες. Ανάλογα με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης μπορεί να υπάρξουν περιπτώσεις όπου ο ενδιαφερόμενος ή τα μέλη της οικογένειάς του κινδυνεύουν να υποστούν πολλαπλές διοικητικές και οικονομικές

---

²⁶ «54. Διαφορές στη μεταχείριση διαφόρων κοινωνικών ομάδων υπάρχουν πράγματι σε μεγαλύτερη ή μικρότερη έκταση σε πολλές κοινωνίες. Πρόσωπα που τους επιφυλάσσεται λιγότερο ευμενής μεταχείριση εξαιτίας τέτοιων διαφορών δεν είναι κατ' ανάγκη θύματα δίωξης. Μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις η διάκριση αυτή συνιστά δίωξη. Αυτό συμβαίνει μόνον όταν τα μέτρα διάκρισης καταλήγουν σε συνέπειες ουσιωδώς επιζήμιου χαρακτήρα για το πρόσωπο που τα υφίσταται, π.χ. σοβαρούς περιορισμούς στο δικαίωμά του να κερδίζει τα προς το ζην, στο δικαίωμά του να ασκεί τη θρησκεία του ή στο δικαίωμά του πρόσβαση σε γενικώς προσιτά εκπαιδευτικά ιδρύματα». *Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων*, Έκδοση Ύπατης Αρμοστείας ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 2004, σελ. 18.

²⁷ «55. Όπου τα μέτρα δυσμενούς διάκρισης δεν είναι καθαυτά σοβαρά, είναι ωστόσο δυνατό να προκαλούν δικαιολογημένο φόβο δίωξης, εάν προξενούν στη συνείδηση του εν λόγω προσώπου συναισθήματα ανησυχίας και ανασφάλειας για το μέλλον του. Εάν ανάλογα μέτρα, αυτά καθ' εαυτά, συνιστούν δίωξη, αυτό πρέπει να καθορισθεί λαμβανομένων υπόψη όλων των συνθηκών. Ο ισχυρισμός για την ύπαρξη φόβου δίωξης είναι περισσότερο βάσιμος όταν ένα πρόσωπο υπήρξε θύμα μιας σειράς μέτρων δυσμενούς μεταχείρισης αυτού του τύπου, και όταν μ' αυτόν τον τρόπο εμπλέκεται ένα στοιχείο συσσώρευσης λόγων». *Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων*, Έκδοση Ύπατης Αρμοστείας ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 2004, σελ. 18.

²⁸ Άρθρο 7 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (Ν. 1532/1985, ΦΕΚ 45, τ. Α').

²⁹ Άρθρο 17 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (Ν.2462/1997, ΦΕΚ 25, τ. Α').

³⁰ «Κάθε άτομο, μόνο του ή με άλλους μαζί έχει το δικαίωμα της ιδιοκτησίας», Άρθρο 17 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

κυρώσεις και / ή μέτρα δυσμενούς διάκρισης που καθιστούν τη ζωή τους ανυπόφορη και συνιστούν δίωξη που οφείλεται σε συσσωρευμένους λόγους³¹.

Παιδιά

23. Ο βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης μπορεί να αναλυθεί από τη σκοπιά του παιδιού. Σε κάποιες περιπτώσεις τα παιδιά που γεννιούνται κατά παραβίαση των υποχρεωτικών πολιτικών οικογενειακού προγραμματισμού υφίστανται συγκεκριμένες και σοβαρές δυσμενείς διακρίσεις: δεν καταγράφεται η γέννησή τους και δεν εκδίδονται τα σχετικά πιστοποιητικά, έχουν περιορισμένη πρόσβαση στη διατροφή, στην εκπαίδευση, στη φροντίδα της υγείας και σε άλλα κοινωνικά δικαιώματα. Η διακριτική μεταχείριση μπορεί να μην έχει πάντα ως άμεσο στόχο το παιδί αλλά όταν οι γονείς για παράδειγμα υποβιβάζονται στον εργασιακό τους χώρο και υποχρεούνται να καταβάλλουν «τέλη κοινωνικής αποζημίωσης» ή όταν δεν δικαιούνται επιδόματος εκπαίδευσης τελικώς το παιδί υποφέρει από τις συνέπειες της σοβαρής κοινωνικής ή οικονομικής κατάστασης των γονέων του. Έτσι, όταν αξιολογείται η αίτηση ασύλου παιδιού πρέπει να εξετάζονται οι συνέπειες των ποινών ή των μέτρων που έχουν επιβληθεί στο πλαίσιο της συμμόρφωσης με την αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσία ή πολιτική οικογενειακού προγραμματισμού λαμβάνοντας υπόψη την κατάσταση των γονέων και της οικογένειας ως συνόλου.

24. Προκειμένου να αξιολογηθεί εάν η βλάβη που έχει υποφέρει ή φοβάται ο ενδιαφερόμενος συνιστά δίωξη πρέπει να ληφθούν υπόψη και κάποια ειδικότερα δικαιώματα των παιδιών (δηλαδή δικαιώματα που απολαμβάνουν αποκλειστικά τα παιδιά) που εγγυώνται το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου και το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης του 1989 για τα Δικαιώματα του Παιδιού³², τα οποία τα κράτη υποχρεούνται να σέβονται. Από την αναγνώριση αυτών των δικαιωμάτων των παιδιών εξαρτάται η διωκτική φύση της παραβίασής τους που μπορεί να καταλήξει σε μορφές δίωξης που βιώνουν κατ' αποκλειστικότητα τα παιδιά. Προκειμένου να απαντηθεί αυτό το ερώτημα πρέπει να καθοριστεί εάν είναι σοβαρή η παραβίαση του δικαιώματος που απολαμβάνει το παιδί. Πρόκειται ειδικά για την περίπτωση όπου η ζωή ή η ελευθερία του παιδιού απειλούνται εξαιτίας της έλλειψης κρατικής προστασίας.

25. Περαιτέρω, λόγω της ηλικίας και της φύσης του ως ευάλωτου, ένα παιδί μπορεί να βιώσει μεγαλύτερη βλάβη, λόγω της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συγκρινόμενη με τις συνέπειες που η παραβίαση του ίδιου δικαιώματος θα είχε για τον ενήλικα με πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα. Άρα, η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που μπορεί να μην είναι επαρκώς σοβαρή για να συνιστά δίωξη για έναν ενήλικα μπορεί να συνιστά δίωξη όταν αφορά παιδί, λαμβάνοντας υπόψη ότι είναι ιδιαίτερα ευάλωτο³³. Μπορεί να έχουν σοβαρές αν όχι

---

³¹ «53. Είναι ακόμη δυνατόν ο αιτών να έχει υποβληθεί σε διάφορα μέτρα που δεν συνιστούν καθεαυτά δίωξη (π.χ. δυσμενής μεταχείριση σε διάφορες μορφές), σε μερικές δε περιπτώσεις σε συνδυασμό με άλλους αρνητικούς παράγοντες (π.χ. γενικό κλίμα ανασφάλειας στη χώρα προέλευσής του). Στις περιπτώσεις αυτές τα διάφορα στοιχεία που εμπλέκονται, είναι δυνατό να δημιουργήσουν τέτοια κατάσταση στον ψυχικό κόσμο του αιτούντος, ώστε ο ισχυρισμός για την ύπαρξη δικαιολογημένου φόβου δίωξης να θεμελιώνεται εύλογα σε «συσσωρευμένους λόγους». Περιπτώ να ειπωθεί ότι δεν είναι δυνατό να διατυπωθεί γενικός κανόνας σχετικά με το ποιοι συσσωρευμένοι λόγοι είναι σε θέση να θεμελιώσουν μια έγκυρη αξίωση για αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Αυτό εξαρτάται οπωσδήποτε από όλες τις συνθήκες, συμπεριλαμβανομένων των γεωγραφικών, ιστορικών και εθνολογικών ιδιαιτεροτήτων». *Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων*, Έκδοση Ύπατης Αρμοστείας ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 2004, σελ. 18.

³² Ν. 2101/1992 (ΦΕΚ 192, τ. Α').

³³ Για την αξιολόγηση του υποκειμενικού στοιχείου βλέπε επίσης ανωτέρω υποσημείωση 12. «41. Εξαιτίας της βαρύτητας την οποία ο ορισμός προσδίδει στο υποκειμενικό στοιχείο, είναι απαραίτητη η εκτίμηση της αξιοπιστίας, όπου η υπόθεση δεν είναι επαρκώς ευκρινής από τα στοιχεία του φακέλου. Είναι αναγκαίο να συνεκτιμηθούν η προσωπική και οικογενειακή κατάσταση του αιτούντος, η συμμετοχή του σε ιδιαίτερη φυλετική, θρησκευτική, εθνική,

μοιραίες συνέπειες για ένα παιδί πράξεις και παραλείψεις – όπως είναι η άρνηση ή η με διακριτικούς όρους παροχή τροφής ή άλλων μορφών βοήθειας – που μπορεί να μην ενέχουν κινδύνους για τη ζωή ή την υγεία ενός ενήλικα και άρα να μην συνιστούν δίωξη παρότι σε κάθε περίπτωση παραβιάζουν τα δικαιώματα του ανθρώπου.

Γ. Σχέση με τους λόγους φόβου δίωξης της Σύμβασης

26. Στο πλαίσιο της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να εξεταστεί εάν ο φόβος της υπό κρίση μεταχείρισης (για παράδειγμα η υποχρεωτική ή η εξαναγκασμένη έκτρωση και / ή στείρωση καθώς και οι διάφορες ποινικές, διοικητικές ή οικονομικές κυρώσεις ή τα μέτρα διακριτικής μεταχείρισης) *οφείλεται* σε έναν ή περισσότερους από τους πέντε λόγους της Σύμβασης. Σχετικά υπενθυμίζεται ότι από τα πρακτικά της υιοθέτησης της Σύμβασης του 1951 προκύπτει ότι το κίνητρο ή η πρόθεση του διώκτη δεν αποτελούν προϋπόθεση εφαρμογής του ορισμού ή του καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα³⁴. Η διαπίστωση αυτή τονίζεται καθώς σε κάποιες περιπτώσεις πολιτικών οικογενειακού προγραμματισμού αναγκαστικού χαρακτήρα αξιολογήθηκε το ζήτημα του κινήτρου ή της πρόθεσης του διώκτη και απορρίφθηκε η προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα με το σκεπτικό της μη απόδειξης της πρόθεσης του διώκτη³⁵.

Λόγω πολιτικών πεποιθήσεων

27. Αιτήματα ασύλου που στηρίζονται σε φόβο δίωξης που οφείλεται στην αντίθεση ή στην παραβίαση νομοθεσίας ή πολιτικής οικογενειακού προγραμματισμού αναγκαστικού χαρακτήρα έχουν κριθεί βάσει του βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης λόγω των πολιτικών πεποιθήσεων.

κοινωνική ή πολιτική ομάδα, η ερμηνεία την οποία δίνει ο ίδιος στην κατάσταση του και οι προσωπικές του εμπειρίες – με άλλα λόγια οτιδήποτε μπορεί να χρησιμεύσει για να αναδείξει ότι το κυρίαρχο κίνητρο για την υποβολή της αίτησής του είναι ο φόβος. Ο φόβος πρέπει να είναι εύλογος. Υπερβολικός φόβος μπορεί ωστόσο να είναι δικαιολογημένος εάν, ενόψει όλων των περιστάσεων της υπόθεσης, μία ανάλογη ψυχική κατάσταση είναι δυνατόν να θεωρηθεί δικαιολογημένη. 42. Ως προς το αντικειμενικό στοιχείο είναι αναγκαίο να αξιολογηθούν οι ισχυρισμοί του αιτούντος. Οι αρμόδιες αρχές που καλούνται να αναγνωρίσουν το καθεστώς του πρόσφυγα δεν είναι υποχρεωμένες να εκδώσουν απόφαση για τις συνθήκες που επικρατούν στη χώρα προέλευσης του αιτούντος. Οι ισχυρισμοί του δεν πρέπει ωστόσο να εκτιμώνται με τρόπο αφηρημένο, αλλά να εξετάζονται σε συσχετισμό με όλο το πλαίσιο της σχετικής κατάστασης. Η γνώση των συνθηκών που επικρατούν στη χώρα προέλευσης του αιτούντος – αν και δεν συνιστά πρωταρχικό στόχο – είναι σημαντικό στοιχείο για την εκτίμηση της αξιοπιστίας του. Γενικά ο φόβος του αιτούντος πρέπει να θεωρείται δικαιολογημένος, εάν μπορεί να θεμελιώσει κατά έναν εύλογο βαθμό, ότι η εξακολούθηση της παραμονής του στη χώρα προέλευσής του έχει γίνει αφόρητη γι' αυτόν για τους λόγους που αναφέρονται στον ορισμό, ή θα μπορούσε να γίνει αφόρητη για τους ίδιους λόγους εάν επέστρεφε σ' αυτήν... 52. Εάν άλλες μεροληπτικές ενέργειες ή σχετικές απειλές συνιστούν δίωξη, εξαρτάται από τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης, λαμβανομένου υπόψη του υποκειμενικού στοιχείου... Ο υποκειμενικός χαρακτήρας του φόβου δίωξης απαιτεί αξιολόγηση των απόψεων και των συναισθημάτων του εν λόγω προσώπου. Με βάση αυτές τις απόψεις και τα συναισθήματα πρέπει επίσης να εκτιμηθούν απαραίτητως οποιαδήποτε, ισχύοντα ή παλαιότερα, μέτρα που έχουν ληφθεί εναντίον του. Λόγω των ψυχολογικών ιδιαιτεροτήτων των ατόμων και των ειδικών συνθηκών της κάθε υπόθεσης, είναι φυσικό να ποικίλουν οι ερμηνείες σχετικά με το τι σημαίνει δίωξη». *Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων*, Έκδοση Ύπατης Αρμοστείας ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 2004, σελ. 15 και 17.

³⁴ Guy Goodwin-Gill, *The Refugee in International Law*, Clarendon Press, 2nd edition, 1996, pp. 50-51.

³⁵ Σε παρόμοιες περιπτώσεις οι δικαστές έκριναν ότι η εφαρμογή αναγκαστικού χαρακτήρα πολιτικής οικογενειακού προγραμματισμού με μεθόδους που συνιστούν δίωξη δεν στηρίζεται σε ιδιαίτερο κίνητρο πλην του γενικού ελέγχου του πληθυσμού. Βλέπε *Cheung κατά Καναδά* (Minister of Employment and Immigration) [1993], 2 FC 314 (CA) at 319 όπου ο Δικαστής Linden ισχυρίστηκε ότι το Τμήμα Προσφύγων «εσφαλμένα απαίτησε να πληρείται η προϋπόθεση της «πρόθεσης της δίωξης» αφού αρκεί «το αποτέλεσμα της δίωξης».

28. Εν προκειμένω πρόκειται για πολιτικές πεποιθήσεις με την ευρεία έννοια του όρου, στις οποίες εντάσσεται κάθε πεποίθηση για οποιοδήποτε θέμα το οποίο ρυθμίζει η κρατική μηχανή, η κυβέρνηση, η κοινωνία ή η πολιτική. Μπορεί να περιλαμβάνει τις απόψεις για τον τρόπο υλοποίησης των πληθυσμιακών πολιτικών. Μπορεί επίσης να πρόκειται για αντικομφορμιστική συμπεριφορά του διωκόμενου την οποία επικαλείται ο διώκτης για να του αποδώσει πολιτικές πεποιθήσεις. Με αυτήν την έννοια και λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη το πλαίσιο στο οποίο το κράτος υλοποιεί τις πολιτικές πληθυσμιακού ελέγχου η φύση της πεποίθησης δεν καθορίζεται από την εγγενώς πολιτική ή μη πολιτική δράση αλλά από το πλαίσιο της υπόθεσης. Όπως αναφέρεται στις Κατευθυντήριες Οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες για την «ερμηνεία της δίωξης λόγω γένους στα πλαίσια εφαρμογής του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων»³⁶:

«32. ... Όμως, ο περί ασύλου ισχυρισμός που στηρίζεται στο φόβο δίωξης λόγω πολιτικών πεποιθήσεων προϋποθέτει ότι ο αιτών την προστασία έχει ή θεωρείται ότι έχει πεποιθήσεις που δεν είναι ανεκτές από τις αρχές ή την κοινωνία και οι οποίες επικρίνουν τις πολιτικές, τις παραδόσεις ή τις μεθόδους. Επίσης προϋποθέτει ότι αυτές οι πεποιθήσεις έχουν ήδη υποπέσει ή θα μπορούσαν να υποπέσουν στην αντίληψη των αρχών ή των ενδιαφερόμενων μερών της κοινωνίας ή ότι αποδίδονται στον αιτούντα άσυλο. Δεν είναι πάντα αναγκαίο να έχει εκφραστεί η πολιτική πεποίθηση ή να έχει υποφέρει ήδη ο αιτών άσυλο από δίωξη ή από οιασδήποτε μορφής διακριτική μεταχείριση. Σε αυτές τις περιπτώσεις το κριτήριο του βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης θα αξιολογηθεί εκ του αποτελέσματος που συνεπάγεται για τον αιτούντα άσυλο η επιστροφή στη χώρα καταγωγής του».

29. Η ενεργός αντίσταση ή η παραβίαση της κρατικής πολιτικής που επιβάλλει τον οικογενειακό προγραμματισμό μπορεί σαφώς να θεωρηθεί ως δήλωση αντίθεσης σε μια σημαντική κυβερνητική πολιτική που εμπίπτει στην έννοια του προαναφερόμενου ορισμού της πολιτικής πεποίθησης, ανεξάρτητα από το εάν ο ενδιαφερόμενος αντιτίθεται ενσυνείδητα στην πολιτική αυτήν καθεαυτήν (προφορικά ή με πραγματική σύλληψη περισσότερων των επιτρεπόμενων παιδιών) ή αρνείται να συμμορφωθεί αποκλειστικά και μόνον επειδή επιθυμεί να αποκτήσει ένα ακόμη παιδί. Επιπλέον, η άρνηση του ή η παράλειψή του να συμμορφωθεί με το υποχρεωτικό πρόγραμμα ελέγχου της πληθυσμιακής ανάπτυξης ή η σχέση του με άλλους που ρητά αντιστέκονται ή αντιτίθενται σε παρόμοια προγράμματα μπορεί να αποτελεί αποδιδόμενη πολιτική πεποίθηση³⁷. Κατά συνέπεια δεν πρέπει να απορρίπτονται συστηματικά τα αιτήματα ασύλου με το σκεπτικό ότι εφόσον η δράση του κυβερνητικού αξιωματούχου κατά του αιτούντα άσυλο στηρίζεται στην ισχύ νόμου γενικής εφαρμογής η κυβέρνηση κατ' ανάγκη προστρέχει στην άσκηση ποινικής δίωξης και όχι στη «δίωξη». Για την ολοκληρωμένη αξιολόγηση του αιτήματος ασύλου πρέπει να εκτιμηθούν όλοι οι παράμετροι της υπόθεσης και το πλαίσιο στο οποίο αυτή εντάσσεται καθώς και ο σκοπός των κυρώσεων – λαμβάνοντας υπόψη τον υπερβολικό χαρακτήρα τους και ότι παραβιάζουν ανθρώπινα δικαιώματα – που επιβάλλονται σε όσους αντιτίθενται στην πολιτική, αν δηλαδή οι κυρώσεις αποτελούν απλά ουδέτερες προσπάθειες που στοχεύουν στην ενθάρρυνση ή στην εξασφάλιση της συμμόρφωσης με την κυβερνητική πολιτική³⁸.

30. Κατά συνέπεια, αφού η αντίθεση ή η αντίσταση στην υποχρεωτική κρατική πολιτική οικογενειακού προγραμματισμού μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί έκφραση μιας κριτικής άποψης, η επίκληση των πολιτικών πεποιθήσεων ως βάση του φόβου δίωξης αποδεικνύεται όταν ο φόβος

³⁶ Βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 11.

³⁷ Βλέπε C.Y.Z., *Applicant*, Interim Decision No. 3319, US Department of Justice, BIA, 4.6.1997, p. 10.

³⁸ Είναι πιθανό ένας νόμος ή μια πολιτική γενικής εφαρμογής να είναι διωκτικής φύσης όταν η ποινή είναι δυσανάλογη του επιδιωκόμενου σκοπού, ανεξάρτητα από την πρόθεση των αρχών. Βλέπε Legal Services Immigration and Refugee Board, *Interpretation of the Convention Refugee Definition in the Case Law*, 31.12.1999, chapter 9, section 9.3.2; *Cheung κατά Καναδά (Minister of Employment and Education)*, [1993] 2FC 314 (CA), per Linden JA.

της διωκτικής μεταχείρισης ή η διωκτική μεταχείριση του αιτούντα άσυλο οφείλεται στην αντίθεσή του ή στην αντίστασή του στην πολιτική (ανεξάρτητα με τον τρόπο έκφρασής της με λόγια και/ή με πράξεις).

Λόγω φυλής

31. Όταν αξιολογούνται αιτήματα ασύλου που στηρίζονται στο φόβο δίωξης λόγω αντίθεσης ή παραβίασης αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσίας ή πολιτικής οικογενειακού προγραμματισμού μπορεί να είναι αναγκαίο να εξεταστεί εάν κάποιες εθνοτικές ομάδες αποτελούν ειδικότερο στόχο της σχετικής νομοθεσίας ή πολιτικής, των μεθόδων υλοποίησής τους, των κυρώσεων ή των δυσμενών διακριτικών μέτρων.

Λόγω θρησκείας

32. Η αντίσταση ή η μη συμμόρφωση με την υποχρεωτικής εφαρμογής νομοθεσία ή πολιτική οικογενειακού προγραμματισμού μπορεί, σε ειδικές περιπτώσεις, να χαρακτηριστεί ως εκδίωξη των θρησκευτικών πεποιθήσεων, της ταυτότητας ή του τρόπου ζωής³⁹ του ενδιαφερόμενου αιτούντα άσυλο. Όταν αποδεικνύεται ότι οι θρησκευτικές πεποιθήσεις αποτελούν τη δικαιολογητική βάση της παραβίασης της υποχρεωτικά εφαρμοζόμενης πολιτικής οικογενειακού προγραμματισμού (δηλαδή όταν λόγω της θρησκείας οι γονείς αντιτίθενται στις επιβαλλόμενες μεθόδους ελέγχου των γεννήσεων) μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο φόβος δίωξης οφείλεται στη θρησκεία, αφού οι θρησκευτικές πεποιθήσεις εμποδίζουν τον ενδιαφερόμενο να συμμορφωθεί να την αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσία ή πολιτική οικογενειακού προγραμματισμού ή απαιτούν από τον ενδιαφερόμενο να ενεργήσει με τρόπο που επισύρει την τιμωρία. Και στην περίπτωση αυτή κάθε υπόθεση πρέπει να αξιολογείται εξατομικευμένα.

Λόγω συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα

Γονείς

33. Στα αιτήματα ασύλου που στηρίζονται στο φόβο δίωξης λόγω αντίθεσης ή παραβίασης της αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσίας ή πολιτικής οικογενειακού προγραμματισμού μπορεί ο φόβος δίωξης να οφείλεται στη συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα.

34. Στις Κατευθυντήριες Οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για την ερμηνεία του όρου «συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα» του άρθρου 1 Α (2) της Σύμ-

³⁹ «Η θρησκεία ως λόγος φόβου δίωξης στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων», Κατευθυντήριες Οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Ειδικότερα στις παραγράφους 5 έως 8 αναφέρεται: «5. Οι ισχυρισμοί που στηρίζονται στη «θρησκεία» μπορεί να περιλαμβάνουν ένα ή περισσότερα από τα εξής στοιχεία: α) τη θρησκεία ως πίστη (συμπεριλαμβανομένης και της αθεΐας), β) τη θρησκεία ως ταυτότητα, γ) τη θρησκεία ως τρόπο ζωής. 6. Σε αυτό το πλαίσιο η «πίστη» πρέπει να ερμηνευθεί ως περιλαμβάνουσα μη θεϊστικές και αθεϊστικές πεποιθήσεις. Μπορεί να εκφράζεται με πεποιθήσεις ή αξίες για τη θεία ή την ύστατη πραγματικότητα ή την πνευματική μοίρα του ανθρώπου. Οι αιτούντες άσυλο μπορεί να χαρακτηρίζονται, ακόμα και από τους άλλους πιστούς της θρησκευτικής τους παράδοσης, αιρετικοί, αποστάτες, σχηματικοί, παγανιστές ή δεισιδαίμονες και γι' αυτό το λόγο να διώκονται. 7. Η «ταυτότητα» αφορά λιγότερο τις θεολογικές πεποιθήσεις και περισσότερο τη συμμετοχή σε μια κοινότητα που πιστεύει ή που συνδέεται με κοινές πεποιθήσεις, τελετουργίες, παραδόσεις, εθνικότητα, ιθαγένεια ή γενεαλογία. Ο αιτών άσυλο μπορεί να ταυτίζεται ή να έχει την αίσθηση ότι ανήκει σε μια ειδική ομάδα ή κοινότητα ή να αναγνωρίζεται από τους άλλους ως μέλος αυτής της ομάδας ή της κοινότητας. Σε πολλές περιπτώσεις οι διώκτες μπορεί να έχουν ως στόχο θρησκευτικές ομάδες που είναι διαφορετικές από αυτήν στην οποία ανήκουν επειδή θεωρούν ότι η αυτές απειλούν την ταυτότητά τους ή τη νομιμότητά τους. 8. Για κάποιους η «θρησκεία» είναι ζωτική πτυχή του «τρόπου ζωής τους» και της σχέσης τους, μερικής ή σφαιρικής, με τον κόσμο. Η θρησκευτική τους πίστη μπορεί να εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους, όπως με ιδιαίτερα ενδύματα ή με την τήρηση ειδικών θρησκευτικών πρακτικών, συμπεριλαμβανομένων θρησκευτικών αργιών ή διαιτολογικών συνηθειών. Αυτές οι πρακτικές μπορεί να αντιμετωπίζονται ως ασήμαντες από άλλους, αλλά να είναι ο πυρήνας της θρησκείας για τον ενδιαφερόμενο».

βασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων⁴⁰, η προσέγγιση των «προστατευόμενων χαρακτηριστικών» και η προσέγγιση της «κοινωνικής οριοθέτησης της ομάδας» που υιοθέτησαν διάφορες εθνικές έννομες τάξεις έχουν συγκερασθεί και έχουν οδηγήσει στην υιοθέτηση ενός και μοναδικού ορισμού της έννοιας της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας⁴¹:

« η ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα είναι μια ένωση προσώπων που συνδέονται με ένα κοινό χαρακτηριστικό, άλλο από το φόβο δίωξης ή που αντιμετωπίζονται ως ομάδα από την κοινωνία. Το χαρακτηριστικό είναι συχνά έμφυτο, αναλλοίωτο ή θεμελιώδες για την ταυτότητα, τη συνείδηση ή την άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μελών της».

Όπως υπογραμμίζεται στις Οδηγίες: «Είναι ευρέως αποδεκτό στην κρατική πρακτική ότι ο αιτών άσυλο δεν χρειάζεται να αποδείξει ότι τα μέλη της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας γνωρίζονται μεταξύ τους ή ότι συνδέονται ως ομάδα. Δηλαδή, η συνοχή δεν αποτελεί προϋπόθεση της αναγνώρισης της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας»⁴².

35. Όταν εφαρμόζεται το στοιχείο της «κοινωνικής οριοθέτησης της ομάδας» που περιέχει ο προαναφερόμενος ορισμός είναι αναγκαίο να εξεταστεί μεταξύ άλλων εάν αποτελούν διακριτή ομάδα στην υπό κρίση κοινωνία όσοι προφορικά ή με τη σύλληψη παιδιού πέραν των επιτρεπόμενων αντιτίθενται ή παραβιάζουν την αναγκαστικού χαρακτήρα πολιτική οικογενειακού προγραμματισμού.

36. Όταν εφαρμόζεται το στοιχείο των «προστατευόμενων χαρακτηριστικών» του προαναφερόμενου ορισμού είναι αναγκαίο να εξεταστεί εάν η ομάδα προσδιορίζεται από:

(1) έμφυτο, αναλλοίωτο χαρακτηριστικό, (2) από κάποια παρελθούσα ή εκούσια κατάσταση η οποία δεν μπορεί να αλλάξει λόγω της ιστορικής της διάρκειας ή (3) από ένα γνώρισμα ή δεσμό που έχει τόσο θεμελιώδη χαρακτήρα για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια ώστε τα μέλη της ομάδας δεν μπορούν να το απαρνηθούν⁴³.

---

⁴⁰ «Η Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα στα πλαίσια του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων», Κατευθυντήριες Οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, δημοσιευμένες επίσης σε ΕΔΠΑ 2002, σελ. 53.

⁴¹ Παράγραφος 11 των Κατευθυντήριων Οδηγιών για την «Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα στα πλαίσια του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων», βλέπε επίσης σε ΕΠΔΑ 2002, σελ. 53 και ειδικότερα σελ. 57.

⁴² «Η Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα στα πλαίσια του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων», Κατευθυντήριες Οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Ειδικότερα στην παράγραφο 15 του εγγράφου αυτού αναφέρεται: Είναι ευρέως αποδεκτό στην κρατική πρακτική ότι ο αιτών άσυλο δεν χρειάζεται να αποδείξει ότι τα μέλη της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας γνωρίζονται μεταξύ τους ή ότι συνδέονται ως ομάδα. Δηλαδή, η συνοχή δεν αποτελεί προϋπόθεση της αναγνώρισης της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας. Καθοριστικός παράγοντας είναι η ύπαρξη ενός κοινού χαρακτηριστικού που μοιράζονται τα μέλη της ομάδας. Πρόκειται για ανάλυση παρόμοια με αυτών των υπόλοιπων τεσσάρων λόγων φόβου δίωξης που απαριθμούνται στη Σύμβαση. Έτσι, δεν είναι αναγκαίο τα μέλη μιας θρησκείας ή οι οπαδοί κάποιας πολιτικής άποψης να συνδέονται μεταξύ τους ή να ανήκουν σε μια ομάδα, που χαρακτηρίζεται από συνοχή. Υπό προϋποθέσεις, οι γυναίκες μπορεί να αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα με συνδετικό γνώρισμα το φύλο, χωρίς να ασκεί επιρροή η μεταξύ τους γνωριμία λόγω αυτού του κοινωνικού χαρακτηριστικού».

⁴³ «Η Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα στα πλαίσια του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων», Κατευθυντήριες Οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Ειδικότερα στην παράγραφο 6 του εγγράφου αυτού αναφέρεται: «Η πρώτη, που στηρίζεται στην προσέγγιση των «προστατευόμενων χαρακτηριστικών» (συχνά αποκαλούμενη προσέγγιση των «αμετάβλητων χαρακτηριστικών της κοινωνικής ομάδας») εξετάζει εάν τα μέλη της ομάδας συνδέονται με ένα αμετάβλητο χαρακτηριστικό ή με χαρακτηριστικά τα οποία είναι τόσο θεμελιώδη για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια ώστε δεν είναι δυνατό να ζητηθεί από τα μέλη της να αναγκαστούν να τα απαρνηθούν. Ένα αμετάβλητο χαρακτηριστικό μπορεί να είναι εγγενές (όπως το φύλο ή η εθνική καταγωγή) ή αναλλοίωτο για άλλους λόγους (όπως κάποιο ιστορικό γεγονός που συνδέει τα μέλη της ομάδας, το επάγγελμα ή η κατάσταση). Η εφαρμογή των κανόνων των δικαιωμάτων του ανθρώπου συμβάλλει στον εντοπισμό των χαρακτηριστικών που θεωρούνται τόσο θεμελιώδη για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια ώστε κανείς δεν μπορεί να εξαναγκαστεί να τα απαρνηθεί...».

37. Σε κάποιες χώρες οι γονείς περισσότερων των επιτρεπόμενων παιδιών αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα υπό το φως και των δύο προσεγγίσεων. Ο γονέας που περιμένει ή που έχει περισσότερα (ή λιγότερα) παιδιά από αυτά που επιτρέπει η αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσία ή πολιτική οικογενειακού προγραμματισμού μπορεί να είναι μέρος μιας κοινωνικά διακριτής ομάδας τα μέλη της οποίας έχουν κατά κανόνα συγκεκριμένο αριθμό παιδιών. Οι μητέρες και πατέρες, ως γονείς ενός ή περισσότερων παιδιών, έχουν κοινό χαρακτηριστικό που είναι εγγενές και αναλλοίωτο, θεμελιώδες και προστατευόμενο⁴⁴. Περαιτέρω, οι μητέρες που είναι έγκυες σε παιδί που συνελήφθη κατά παραβίαση της πολιτικής ή της νομοθεσίας οικογενειακού προγραμματισμού έχουν και ένα άλλο κοινό χαρακτηριστικό που είναι τόσο θεμελιώδες για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια που δεν μπορεί να αναγκαστούν να το απαρνηθούν: πρόκειται για το δικαίωμά τους στη ζωή, στην ατομική ελευθερία και ασφάλεια και για το δικαίωμά τους να γεννήσουν το παιδί που κυοφορούν χωρίς επέμβαση. Σε αυτήν την περίπτωση ο κίνδυνος δίωξης που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι έγκυες γυναίκες συμβάλει στον εντοπισμό της κοινωνικής ομάδας ενεργοποιώντας την εφαρμογή του κανόνα σύμφωνα με τον οποίον η δίωξη προσδιορίζει την ομάδα.

38. Επιπρόσθετα, μπορεί να υποστηριχθεί ότι γυναίκες και άντρες που έχουν αμοιβαία δεσμευθεί να ασκήσουν το θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα της «δημιουργίας οικογένειας» και «της λήψης ελεύθερα και με υπευθυνότητα απόφασης για τον αριθμό και το ρυθμό γέννησης των παιδιών τους» μπορεί να αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα σε μια κοινωνία όπου αυτό το δικαίωμα είναι σοβαρά περιορισμένο.

39. Σε αυτό το πλαίσιο, μπορεί να προσδιορισθεί και μια άλλη ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα που αποτελείται από τις γυναίκες «που παραβιάζουν τα κοινωνικά ήθη της κοινωνίας όπου ζουν» έχοντας αποκτήσει περισσότερα παιδιά από όσα επιτρέπει η εθνική νομοθεσία ή πολιτική⁴⁵.

Παιδιά

40. Η συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα είναι ίσως ο πλέον προφανής λόγος δίωξης της Σύμβασης στις περιπτώσεις των παιδιών που έχουν γεννηθεί κατά παραβίαση της αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσίας ή πολιτικής οικογενειακού προγραμματισμού (για παράδειγμα παιδιά γεννημένα εκτός γάμου ή μετά το μοναδικό παιδί που επιτρέπει η περιοριστική νομοθεσία ή πολιτική οικογενειακού προγραμματισμού) αν και άλλοι λόγοι φόβου δίωξης μπορεί να συντρέχουν ανάλογα με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης. Εφαρμόζοντας τον ορισμό της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, το δεύτερο, το τρίτο, το τέταρτο κ.ο.κ. παιδί που γεννήθηκε κατά παραβίαση της υποχρεωτικής εφαρμογής νομοθεσίας ή πολιτικής οικογενειακού προγραμματισμού σε μια κοινωνία όπου ο κανόνας είναι η απόκτηση ενός και μόνον παιδιού σε κάθε οικογένεια μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί μέλος μιας ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας που αποτελείται από τα παιδιά που έχουν γεννηθεί κατά παραβίαση της πολιτικής ή της νομοθεσίας οικογενειακού προγραμματισμού. Αυτό το κοινό και αναλλοίωτο χαρακτηριστικό συνδέει τα μέλη αυτής της ομάδας των παιδιών που επιπλέον μπορεί να είναι διακριτή στη συγκεκριμένη κοινωνία. Οι δικαστές έχουν χρησιμοποιήσει ελαφρώς παραλλαγμένους όρους για να περιγράψουν αυτήν την ομάδα των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων των «παιδιών που έχουν γεννηθεί κατά παράβαση

⁴⁴ Το άρθρο 23 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων ορίζει ότι η οικογένεια «είναι η φυσική και θεμελιώδης μονάδα της κοινωνίας» και «έχει δικαίωμα στην προστασία της κοινωνίας και του κράτους».

⁴⁵ « Η Εκτελεστική Επιτροπή ... κ) Αναγνώρισε ότι τα Κράτη, κατά την άσκηση της εθνικής κυριαρχίας τους είναι ελεύθερα να υιοθετήσουν την ερμηνεία, ότι γυναίκες αιτούσες άσυλο που αντιμετωπίζουν εξευτελιστική ή απάνθρωπη συμπεριφορά επειδή έχουν παραβιάσει τα κοινωνικά ήθη της κοινωνίας όπου ζούν μπορεί να θεωρηθούν ότι αποτελούν ειδική "κοινωνική ομάδα" με την έννοια του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το καθεστώς των προσφύγων» Πόρισμα Νο. 39 (XXVI) 1985 της Εκτελεστικής Επιτροπής της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τις «Γυναίκες και τη Διεθνή Προστασία».

των αναγκαστικού χαρακτήρα πολιτικών οικογενειακού προγραμματισμού», των «δεύτερων παιδιών» ή των αποκαλούμενων «μαύρων παιδιών» (*hei haizi*).

Δ. Συμπέρασμα

41. Οι μη δυσμενείς και μη αναγκαστικού χαρακτήρα πολιτικές για το μέγεθος της οικογένειας που στοχεύουν στην προαγωγή της κοινωνικής ευημερίας, ανεξάρτητα από το εάν ενθαρρύνουν μικρότερες ή μεγαλύτερες σε μέγεθος οικογένειες, αποτελούν θεμιτή άσκηση της κρατικής εξουσίας. Όμως, οι νόμοι και οι πολιτικές του οικογενειακού προγραμματισμού πρέπει να συμφωνούν με τα διεθνή κριτήρια της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και να αναγνωρίζουν ότι η αρχή της ενημερωμένης ελεύθερης επιλογής είναι ουσιαστική για την μακροπρόθεσμη επιτυχία του οικογενειακού προγραμματισμού.

42. Οι αναγκαστικού χαρακτήρα νομοθεσίες ή πολιτικές οικογενειακού προγραμματισμού που μπορεί να παραβιάζουν το ατομικό δικαίωμα των ανθρώπων και των ζευγαριών να δημιουργούν οικογένεια και να αποφασίζουν ελεύθερα και με υπευθυνότητα για τον αριθμό και το ρυθμό γέννησης των παιδιών τους δικαιολογεί την υποβολή βάσιμων αιτημάτων ασύλου που στηρίζονται στο φόβο δίωξης που οφείλεται στις συνέπειες που ο περιορισμός αυτών των δικαιωμάτων έχει για τον ενδιαφερόμενο και / ή στη βλάβη που μπορεί να υπομένει λόγω των μεθόδων που εφαρμόζουν οι κρατικοί αξιωματούχοι για την υλοποίηση της πολιτικής ή στις συνέπειες των κυρώσεων ή των ποινών που επιβάλλονται λόγω της παράλειψης συμμόρφωσης. Τα αιτήματα ασύλου που στηρίζονται στις μεθόδους υλοποίησης ή στην υπερβολική τιμωρία που επιβάλλεται πληρούν τις προϋποθέσεις της δίωξης κατά την έννοια του ορισμού του πρόσφυγα, ειδικότερα όταν υπάρχει απειλή εξαναγκασμένης έκτρωσης και / ή στείρωσης. Μπορεί όμως να υπάρχουν περιπτώσεις όπου συνιστά δίωξη η προϋπόθεση συμμόρφωσης με την υποχρεωτικής εφαρμογής πολιτική οικογενειακού προγραμματισμού επειδή είναι ασυμβίβαστη με τις βαθύτερες πεποιθήσεις του ενδιαφερόμενου. Πρόκειται για την περίπτωση όπου ο νόμος ή η πολιτική προβλέπει την εξαναγκασμένη στείρωση ή έκτρωση ως μεθόδους υλοποίησης του οικογενειακού προγραμματισμού ή ως τιμωρία για την παράλειψη συμμόρφωσης.

43. Στις περισσότερες από τις περιπτώσεις αυτές μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο φόβος της διωκτικής μεταχείρισης συνδέεται με τις πολιτικές πεποιθήσεις, αφού η αντίθεση ή η παράλειψη συμμόρφωσης με την αναγκαστικού χαρακτήρα κρατική πολιτική του οικογενειακού προγραμματισμού είναι μια μορφή πολιτικής έκφρασης. Τα αιτήματα ασύλου μπορεί επίσης να στηρίζονται στο φόβο δίωξης λόγω συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα και σε κάποιες περιπτώσεις η δίωξη μπορεί να οφείλεται στη θρησκεία ή στη φυλή.

Τμήμα Προστασίας και Γνωμοδοτήσεων
Διεύθυνση Διεθνούς Προστασίας
Γενεύη, 4.8.2005.